

УДК 336.27

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

О. В. Богатий, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,

Ю. В. Гринчук, здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету,

Миколаївський національний аграрний університет

У статті проаналізовано підходи науковців до визначення сутності категорії “державний борг”. В результаті чого, було з’ясовано, що державний борг – це сукупність внутрішніх та зовнішніх боргових зобов’язань держави на звітну дату. Визначено основні функції державного боргу та подано його класифікацію. Досліджено динаміку розміру державного боргу в Україні за 2010-2017 рр. Проаналізовано розмір державного боргу в розрізі внутрішнього та зовнішнього. Встановлено причини збільшення державного боргу в Україні. Визначено основні проблеми, котрі чинять негативний вплив на економічну безпеку України.

Ключові слова: державний борг, внутрішній державний борг, зовнішній державний борг, управління державним боргом.

Постановка проблеми. Можна без перебільшення сказати, що для розвитку будь-якої країни необхідні певні запозичення, як внутрішні так і зовнішні. Зокрема, такі запозичення і виступають у ролі державного боргу, який впливає на економіку країни та є невід’ємною складовою фінансової системи. Варто відмітити, що державний борг є складним, об’єктивно обумовленим для країн із ринковою економікою економічним явищем, що характеризує систему відносин, які виникають між органами державного управління і фінансовими інститутами з приводу формування, обслуговування і погашення заборгованості як джерела додаткових фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна природа та сутність державного боргу ставала предметом дослідження багатьох

науковців. Серед них, вагомий внесок у дослідження теми зробили: Р. Макконелл, С. Брю, А. Сидорович, В. Федосов, С. Огородник, С. Суторміна, В. Дудченко, В. Базилевич, К. Базилевич, Л. Баластрик, О. Жулин, С. Мочерний, І. Федорович, Л. Сімків, Ю. Лозяк та інші. Проте, тема й надалі залишається актуальною, що зумовлює необхідність подальших досліджень, як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження економічної природи та сутності державного боргу, в становлення та обґрунтування основних причин збільшення розміру державного боргу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання державного боргу з кожним днем набуває все більшої актуальності. Оскільки його розміри з кожним роком поступово збільшуються. В економічній літературі не існує єдиного підходу до визначення категорії “державний борг”. Всі вони різняться за суттю та змістом (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення сутності категорії «державний борг» в економічній літературі

Автор	Визначення
Р. Макконелл, С. Брю	Державний борг – це суспільний актив [1, с. 457].
Т. Агапова, С. Серегін	Державний борг – це загальний розмір заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, що дорівнює сумі минулих бюджетних дефіцитів (мінус бюджетні надлишки) [2, с. 361].
В. Федосов, С. Огородник, В. Суторміна	Державний борг – це сума заборгованості за випущеними і непогашеними внутрішніми позиками, а також суму фінансових зобов’язань країни щодо іноземних кредиторів на певну дату [3, с.215].
В. Дудченко	Державний борг – це сума державних фінансових зобов’язань за випущеними і непогашеними внутрішніми та зовнішніми позиками і кредитами [4, с.83].
В. Базилевич	Державний борг – це нагромаджена урядом сума запозичень для фінансування дефіцитів державних бюджетів [5, с.210].
О. Жулин	Державний борг – це сума фінансових зобов’язань сектора загального державного управління, які мають форму договірних, стосовно внутрішніх і зовнішніх кредиторів, щодо відшкодування залучених коштів і виплати відсотків [6, с.320].
С. Мочерний	Державний борг – це сума накопичених за попередні роки дефіцитів державного бюджету мінус його позитивне сальдо [7, с.261].

Джерело: систематизовано автором

Дослідивши дефініції категорії “державний борг”, можемо відмітити, що вчені-економісти, які займаються дослідженням даного поняття державного боргу, по-різному характеризують зазначену категорію. Найвні точки зору можна умовно розділити на дві групи. По-перше, це прихильники трактування державного боргу як певної суми заборгованості, пов’язаної з бюджетним дефіцитом. Іншої точки зору дотримуються вчені, які визначають державний борг в аспекті кредитно-фінансових відносин, що виникають у зв’язку з рухом капіталів, тощо [8, с. 108].

Згідно ст. 2 Бюджетного Кодексу України від 08.07.2010 р. №2456-VI державний борг це – загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення [9].

Економічна сутність державного боргу проявляється через властиві йому функції. Зокрема, у науковій літературі їх дві: фіскальна та регулятивна. Фіскальна функція являє собою залучення державою необхідних коштів на фінансування державних витрат. Регулятивна – коригування обсягу грошової маси через механізм купівлі-продажу державних цінних паперів центральним банком країни [4, с. 84].

Державний борг можна класифікувати на внутрішній та зовнішній (рис. 1).

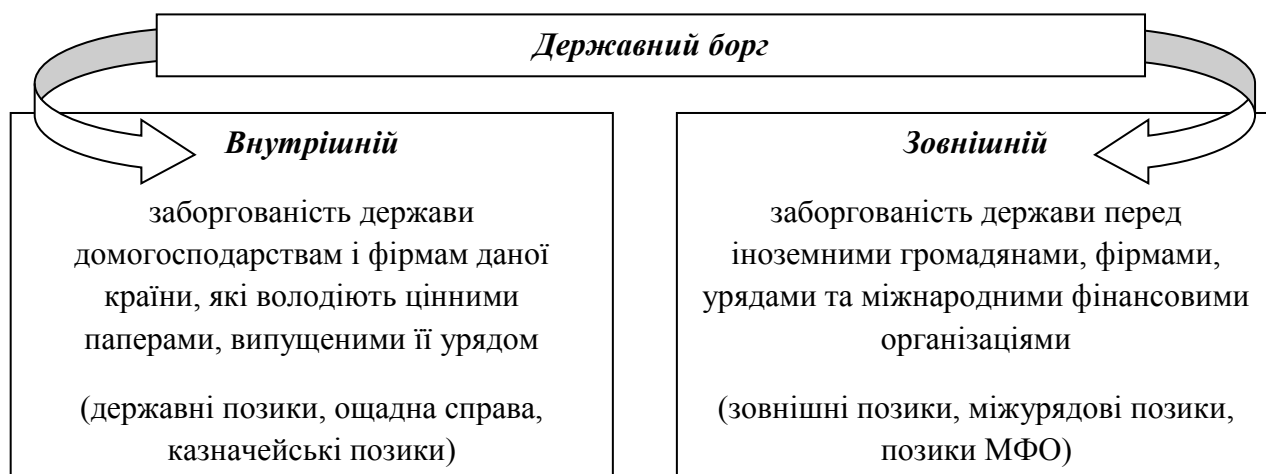

Рисунок 1 – Класифікація державного боргу за джерелами залучення фінансових ресурсів

Джерело: побудовано автором

Провівши дослідження, нами було встановлено, що розмір державного боргу в Україні протягом 2010-2017 рр. мав стійку тенденцію до збільшення (рис. 2). Так, станом на 01.01.2017 р. його розмір склав 1929758,7 млн грн, що майже в шість разів перевищило аналогічний показник 2010 р. На нашу думку, причинами такої тенденції стали наступні:

- хронічний дефіцит бюджету протягом 2010-2017 рр.;
- дефіцит платіжного балансу;
- нестабільність політичної ситуації в державі;
- циклічні спади в економіці, тощо.

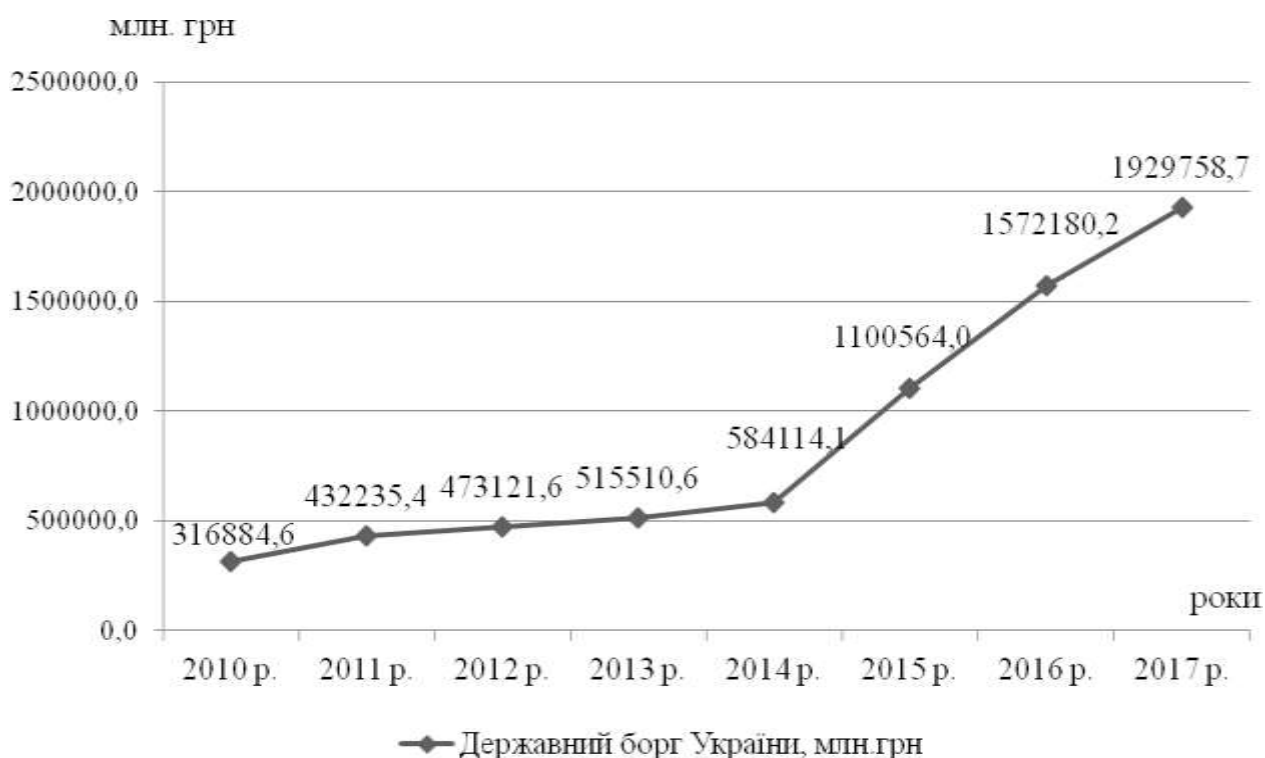

Рисунок 2 – Динаміка розміру державного боргу в Україні, 2010-2017 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором на основі даних [10]

Для поглиблення дослідження, нами було проаналізовано структуру державного боргу в розрізі внутрішнього та зовнішнього (рис. 3). Так, було встановлено, що зовнішній і внутрішній борг протягом 2010-2017 рр. мав стійку тенденцію до збільшення. Зокрема, станом на 01.01.2017 р. зовнішній державний борг України складав 1240028,7 млн грн, що майже у п'ять разів перевищило аналогічний показник 2010 р. Щодо внутрішнього боргу, то тут відмічається аналогічна тенденція. Розмір боргу станом на 01.01.2017 р. складав 689730,0 млн грн, що на 584597,1 млн грн (у 6 разів) перевищило показник 2010 р.

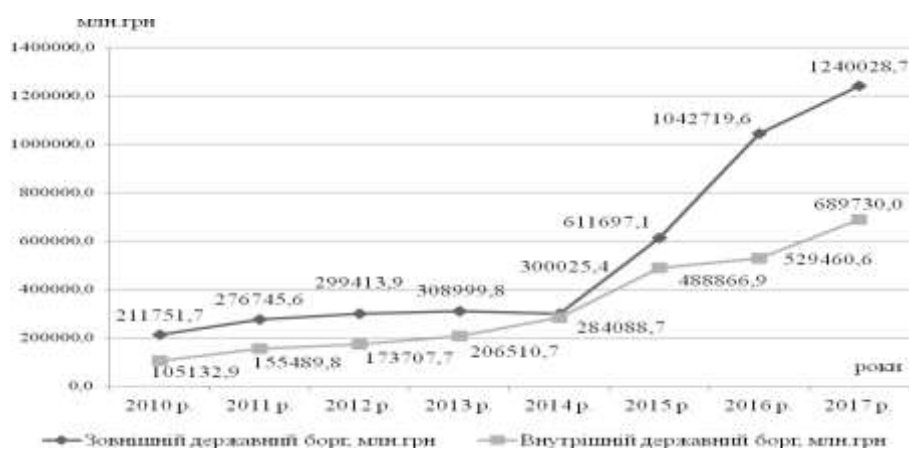

Рисунок 3 – Структура державного боргу в Україні, 2010-2017 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором на основі даних [10]

Враховуючи вище зазначене, можемо відмітити, що стрімкий процес динамічного зростання державного боргу в Україні був зумовлений багатьма факторами, серед яких: різке коливання курсу національної грошової одиниці до іноземних валют, нестабільна ситуація з рефінансуванням боргів попередніх років, тиск боргових виплат на державні фінанси, збільшення обсягів випуску облігацій внутрішньої державної позики, військовий конфлікт на сході країни та отримання позик від МВФ для економічного оздоровлення економіки. На фоні стрімкої девальвації гривні зберегти свою конкурентоспроможність та платоспроможність на світовому ринку можуть лише суб'єкти зі стабільними надходженнями іноземної валюти [11, с. 33].

Таким чином, дослідивши сучасний стан державного боргу в Україні, нами було виявлено ряд існуючих проблем, які спричиняють негативний вплив на соціально-економічну сферу та на економічну безпеку України в цілому (рис. 4).

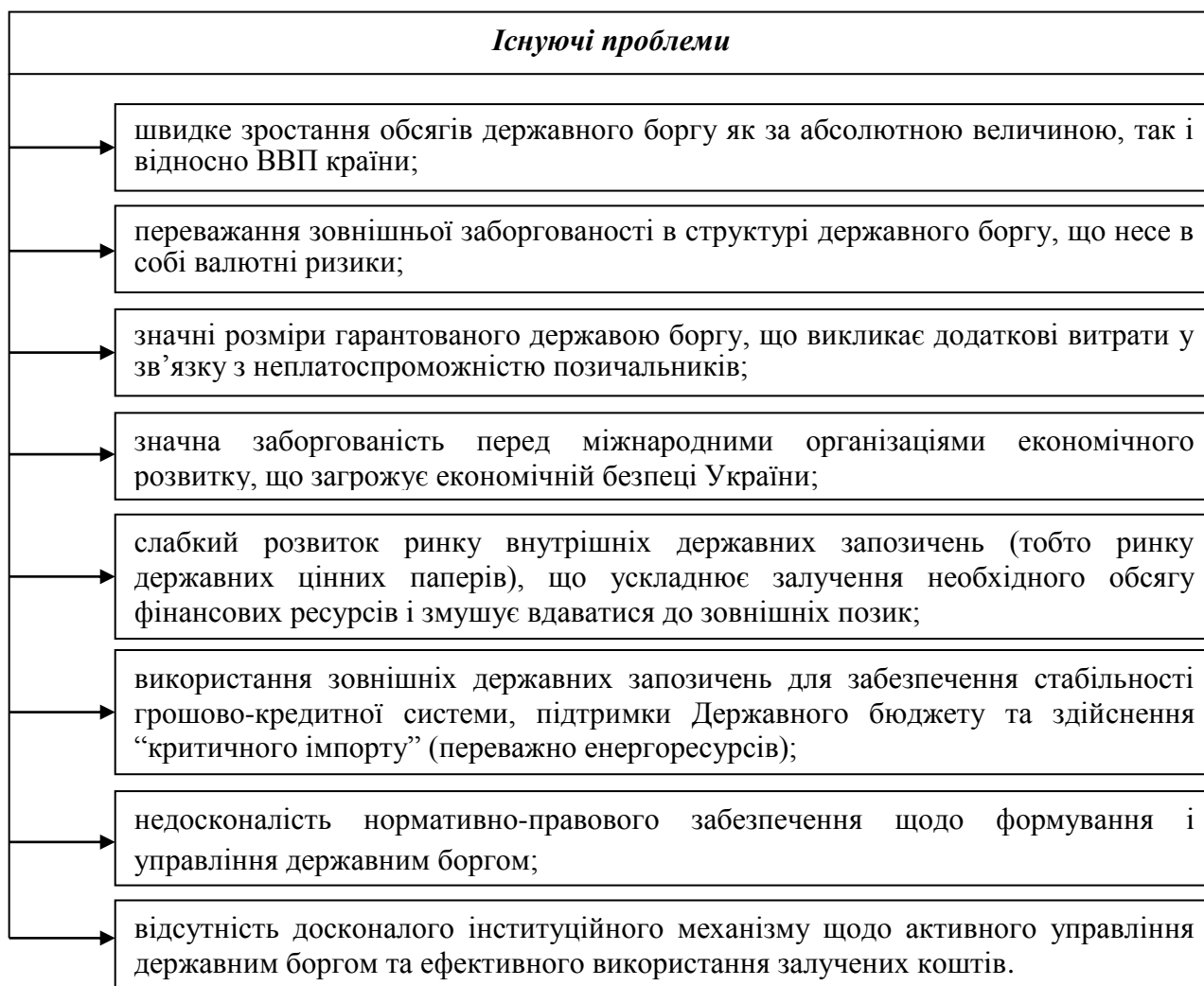

Рисунок 4 – Перелік проблем, котрі чинять негативний вплив на економічну безпеку України

Джерело: використано ідею [11, с. 34]

Відповідно до Програми управління державним боргом на 2017 р., загальні виплати, що мають бути здійснені у 2017 р. за рахунок коштів державного бюджету, оцінюються на рівні 240 897,4 млн грн, з яких:

- 70,0% (168 698,6 млн грн) – виплати за внутрішнім боргом;
- 30,0%, (72 198,8 млн грн) – виплати за зовнішнім боргом [10].

У 2017 р. обсяг платежів з погашення державного боргу становить 129 559,0 млн грн, з яких:

- 98 621,0 млн грн (76,1%) – зобов'язання за внутрішнім боргом;
- 30 938,0 млн грн (23,9%) – зобов'язання за зовнішнім боргом [10].

Погашення зобов'язань у 2017 р. складатиме перед:

- МВФ – 16 836,4 млн грн;
- МБРР – 7 304,8 млн грн;
- ЄБРР – 3 251,8 млн грн.

Обсяг платежів з обслуговування державного боргу на 2017 р. прогнозується в сумі 111 338,4 млн грн [10].

Висновки. Провівши дослідження, нами визначено, що питання державного боргу з кожним днем набуває все більшої актуальності. Так, на сьогодні не існує точки зору стосовно сутності категорії “державний борг”. Вважається, що державний борг доцільно розглядати як сукупність внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань держави на звітну дату.

В ході дослідження нами також визначено, що станом на 01.01.2017 р. державний борг України склав 192 3758,7 млн грн. та має тенденцію до зростання.

Тож вважаємо, що подальшого ґрунтовного дослідження потребує галузь регулювання державним боргом.

Список використаних джерел

1. Макконелл Р. Макроекономіка : підруч. / Р. Макконелл, С. Брю. – Л. : Просвіта, 1997. – 671 с.
2. Сидорович А. В. Макроекономіка : підруч. / А. В. Сидорович. – М. : ДИС, 1997. – 416 с.
3. Федосов В. М. Державні фінанси : навч. посіб. / В. М. Федосов, С. Я. Огородник, С. Я. Суторміна. – К. : Либідь, 1991. – 276 с.
4. Дудченко В. Державний борг як об'єкт регулювання [Електронний ресурс] / В. Дудченко // Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua>. – Дата останнього доступу: 18.11.2017 р. – Назва з екрану.
5. Базилевич В. Д. Макроекономіка : підруч. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К. : Знання, 2007. – 703 с.
6. Жулин О. В. Управління державним боргом з метою максимізації суспільного добробуту / О. В. Жулин // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2012. – № 9. – С. 319–322.
7. Мочерний С. В. Економічна Енциклопедія : у 3 т. / С. В. Мочерний. – К. : Академія, 2002 – Т.3. – 952 с.
8. Федорович І. М. Економічна природа та причини формування державного боргу / І. М. Федорович // Наука молода. – 2015. – № 23. – С. 103-111.
9. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Дата останнього доступу: 18.11.2017 р.

10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.minfin.gov.ua>. – Дата останнього доступу: 18.11.2017 р.

11. Сімків Л. Є. Державний борг України: сучасний стан та основні тенденції / Л. Є. Сімків, Ю. Д. Лозяк // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 11. – С. 32-35.

A. Bogatui, Yu. Grinchuk. Economic nature and essence of the state debt.

The article analyzes approaches of scientists to definition of essence of the category “public debt”. As a result, it was found that public debt is the total debt of the state on return of received and outstanding loans (loans) as at the reporting date resulting from public borrowing. The main functions of the public debt, and filed its classification. The dynamics of public debt in Ukraine for the years 2010-2017. Analyzed public debt in the context of internal and external. The causes of increasing public debt in Ukraine. Identified key issues that have a negative impact on the economic security of Ukraine.

Key words: public debt, domestic public debt, external public debt, public debt management.

*Науковий керівник – канд. екон. наук Шишпанова Н. О.
Миколаївський національний аграрний університет*